

NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG VÀ HIỆU QUẢ CÁC HOẠT ĐỘNG BẢO VỆ VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ DI SẢN VĂN HÓA VÌ SỰ PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG

*(Phát biểu của Bộ trưởng Bộ Văn hóa - Thông tin
Phạm Quang Nghị tại Lớp Tập huấn toàn quốc ngành di sản
văn hóa năm 2005, tổ chức tại Hà Nội, từ 24 - 28/10/2005)*

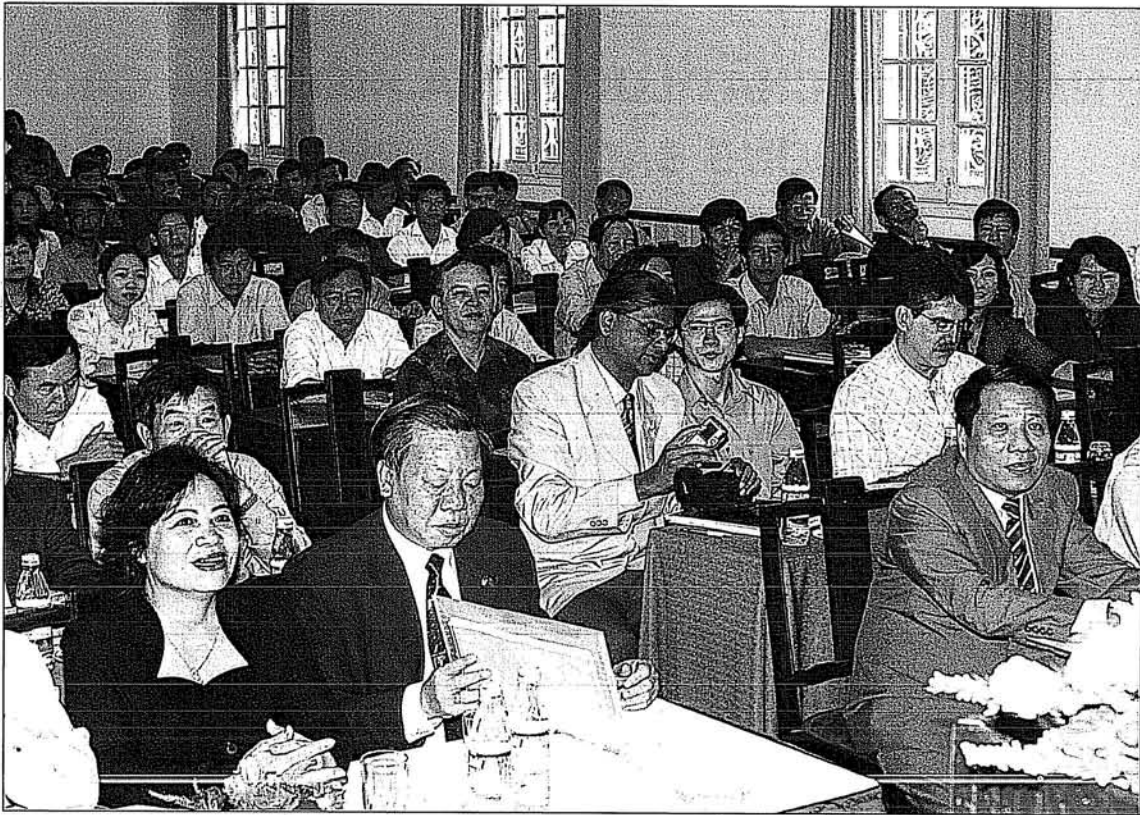

Bộ trưởng Bộ Văn hóa - Thông tin Phạm Quang Nghị phát biểu tại lớp Tập huấn năm 2005
Ảnh: Quốc Vụ

Năm nay, chúng ta rất vui mừng đón nhận một sự kiện đặc biệt: Nhà nước đã chính thức quyết định lấy ngày 23 tháng 11 hàng năm làm Ngày Di sản văn hóa Việt Nam, ngày cách đây đúng 60 năm, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ký Sắc lệnh số 65 về bảo tồn cổ tích trên toàn cõi Việt Nam.

Lớp tập huấn toàn quốc ngành di sản văn hóa năm 2005 về chủ đề "Bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa vì sự phát triển bền vững" chính là một trong những hoạt động trực tiếp hướng tới ngày kỷ niệm, ngày hội đặc biệt này.

Trong những năm qua, từ khi Luật di sản

Quang cảnh trong lớp tập huấn - Ảnh: Quốc Vụ

văn hóa ra đời, sự nghiệp bảo vệ và phát huy di sản văn hóa đã và đang được Đảng, Nhà nước ta hết sức quan tâm, ngày càng thu hút được sự tham gia của các tổ chức, đoàn thể cùng đông đảo các tầng lớp nhân dân ở khắp mọi miền đất nước. Nhờ đó, công tác bảo vệ và phát huy di sản văn hóa cũng có thêm nhiều nguồn lực, đã đạt được những thành tựu đáng ghi nhận. Nhiều di sản văn hóa đã và đang được bảo vệ, phát huy, góp phần gìn giữ bản sắc văn hóa dân tộc, tăng cường giao lưu văn hóa, thúc đẩy kinh tế - xã hội phát triển, nâng cao đời sống vật chất tinh thần của nhân dân. Các bảo tàng ngày càng khẳng định được vị trí, vai trò của một thiết chế văn hoá đặc thù, không thể thiếu trong đời sống tinh thần của xã hội. Nhiều tỉnh, thành phố coi thiết chế bảo tàng như là điểm nhấn về truyền thống lịch sử - văn hóa và thành tựu đáng tự hào của địa phương. Bằng hoạt động chuyên môn của mình, các bảo tàng đã thực hiện khá tốt chức năng tuyên truyền, giáo dục tư tưởng, cung cấp những tri thức khoa học cho công chúng, là nơi tiếp xúc, giao lưu và động viên

các tầng lớp nhân dân thực hiện những nhiệm vụ chiến lược của đất nước. Nhiều di sản văn hóa phi vật thể được sưu tầm nghiên cứu, phục hồi, tổ chức trình diễn, đã trực tiếp góp phần nâng cao đời sống văn hóa ở cơ sở. Tuy nhiên, tình trạng các di sản văn hóa bị xuống cấp, chưa được bảo vệ và giữ gìn, vẫn còn tồn tại; công tác quản lý nhà nước về di sản văn hóa chưa thực sự đổi mới, ngang tầm với đòi hỏi của cuộc sống xã hội; tính chủ động của các cấp các ngành trong việc bảo vệ và phát huy di sản văn hóa chưa cao; công tác đào tạo cán bộ chưa theo kịp tiến trình công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước và hội nhập quốc tế; công tác xã hội hóa hoạt động bảo vệ và phát huy di sản văn hóa trong điều kiện cơ chế thị trường còn thiếu năng động và sáng tạo, chưa có sự phối kết hợp hoạt động liên ngành giữa bảo tàng, cơ quan quản lý di sản văn hóa với các cơ quan giáo dục và du lịch...

Trong những năm gần đây, nhận thức của xã hội nói chung đối với việc bảo tồn và phát huy di sản văn hóa ngày càng được thấm sâu và nâng cao hơn nhiều so với những năm

trước đây. Ngay trong hoạt động của Bộ Văn hóa - Thông tin, nhiệm vụ quản lý nhà nước trên lĩnh vực bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa của dân tộc cũng chưa lúc nào bận rộn, nhiều việc như hiện nay. Những điều kiện trước đây về nguồn lực, điều kiện kinh tế tài chính, kể cả nhu cầu tinh thần của nhân dân đặt ra đối với vấn đề này chưa thôi thúc mạnh mẽ, rộng khắp và cấp bách như bây giờ. Vì thế, nếu hiện nay chúng ta chưa ý thức được điều đó, mà vẫn làm việc theo phương pháp cũ, nếu đội ngũ không được nâng cao về ý thức chính trị và năng lực chuyên môn nghiệp vụ, thì không thể đáp ứng được yêu cầu của sự nghiệp và không thể đáp ứng được mong muốn của nhân dân - Tại tất cả các kỳ họp của Quốc hội, trong những câu hỏi chất vấn gửi về Bộ Văn hóa - Thông tin thì vấn đề bảo vệ và phát huy di sản văn hóa luôn là một chủ đề trung tâm (cùng một vài chủ đề khác như quản lý nghệ thuật, sân khấu; vấn đề tỷ lệ phim trong nước, ngoài nước; quảng cáo; quản lý báo chí, xuất bản). Trong các cụm vấn đề đó, thì vấn đề bảo vệ và phát huy di sản văn hóa luôn có câu hỏi đặt ra là Bộ Văn hóa - Thông tin quản lý vấn đề đó như thế nào, những thiếu sót khuyết điểm trong lĩnh vực công tác này thuộc về ai? Như vậy, có thể nói rằng, nhiệm vụ của chúng ta đang làm là rất lớn lao, nặng nề hơn trước rất nhiều. Nếu chúng ta không nâng cao nhận thức, không nâng cao trình độ và trách nhiệm thì chắc chắn chúng ta không thể hoàn thành nhiệm vụ được.

Trong thời đại hiện nay, xu thế toàn cầu hóa về kinh tế và quốc tế hóa về văn hóa một mặt cũng tạo ra những cơ hội và điều kiện cho các hoạt động bảo vệ các giá trị văn hóa truyền thống của mỗi nước, song cũng đang đứng trước nguy cơ hủy hoại các giá trị văn hóa truyền thống và đe dọa sự tồn vong của các di sản văn hóa. Ở đây, chúng ta phải thấy cả hai mặt. Mặt thuận lợi là chúng ta có thêm các điều kiện, kiến thức, thông tin, cơ hội giao lưu học hỏi và tiếp nhận nguồn trợ lực từ quốc tế. Nhưng cũng có những thách thức đặt ra rất quyết liệt và gay go. Làm thế nào để vừa bảo tồn các di sản văn hóa vừa phát triển kinh tế xã hội và hội nhập với thế giới? Làm thế nào để có thể giải quyết tốt nhất mối quan hệ giữa

truyền thống và hiện đại, bảo tồn và phát triển, kinh tế và văn hóa, dân tộc và quốc tế? Đó là những câu hỏi, những thách thức lớn lao đặt ra, đòi hỏi toàn ngành chúng ta phải giải quyết đúng đắn, phải vững vàng vượt qua. Chẳng hạn, chúng ta đã từng xử lý việc xây tòa tháp ngay trên nền đất nhà tù Hỏa Lò. Quanh việc này, là một cuộc tranh luận gay gắt giữa một bên đồng tình và một bên phản đối; và có thể nói, lý lẽ của mỗi phía đưa ra đều rất xác đáng. Cuối cùng, chúng ta chọn giải pháp là giữ lại một góc nhà tù Hỏa Lò, còn vẫn xây ở đó một tòa tháp. Đây cũng là một phương pháp vừa bảo tồn vừa phát triển. Việc làm này không làm cho cái truyền thống, cái quá khứ biến mất, mà nó gắn kết quá khứ với hiện tại. Một vấn đề rất lớn, tương tự cũng đang đặt ra là việc xử lý như thế nào đối với di tích Hoàng thành Thăng Long, giữa việc xây nhà Quốc hội hay không xây nhà Quốc hội ở đó. Hiện nay, cơ quan soạn thảo Đề án xây dựng Nhà Quốc hội là Bộ Xây dựng đang đưa ra 3 phương án, trong đó phương án 1 là chọn một khu đất cạnh Hội trường hiện nay để xây dựng Nhà Quốc hội nhằm đảm bảo vấn đề bảo tồn và phát triển; phương án 2 là xây dựng Nhà Quốc hội ở khu vực 37 Hùng Vương; phương án thứ 3 là đưa ra ngoài nội đô, gần Trung tâm Hội nghị Quốc gia. Mỗi phương án đều có ưu điểm và hạn chế. Do đó, việc lựa chọn phương án đối với từng vấn đề cụ thể vẫn đang là những câu hỏi lớn.

Hay là một vấn đề đã tạo ra cuộc tranh luận sôi nổi chưa từng có trên báo chí giữa năm nay, là Dự án xây dựng Khách sạn Life Resort trên đồi Vọng Cảnh bên bờ sông Hương ở tỉnh Thừa Thiên Huế. Một dự án chỉ có giá trị 4,9 triệu USD. Xét về quy mô kinh tế, đó là dự án thuộc thẩm quyền của địa phương quyết định, nhưng nó động đến vấn đề rất nhạy cảm là ảnh hưởng xấu đến việc bảo tồn cảnh quan của di tích Cố đô Huế - một quần thể di tích có giá trị đặc biệt quan trọng. Những vấn đề này đã đang và sẽ đặt ra với chúng ta và tiếng nói của ngành văn hóa có ý nghĩa vô cùng quan trọng.

Mặt khác, hoạt động bảo vệ và phát huy di sản văn hóa của chúng ta đang đứng trước những thử thách dữ dội của cơ chế thị trường và sự lựa chọn vô cùng gay gắt giữa nhiệm vụ

bảo tồn và yêu cầu phát triển; giữa sự ưu tiên cho phát triển kinh tế, thương mại, du lịch hay là ưu tiên cho văn hóa, nghệ thuật. Có những việc không thể không làm, vậy phương án lựa chọn sẽ nghiêng về ưu tiên cho kinh tế, hay là nghiêng về ưu tiên cho văn hóa, hay kết hợp được cả hai? Xét về tổng thể, không có cái bảo tồn cứng nhắc nói chung, vì nếu cứng như vậy thì làm sao nhân loại có thể phát triển tiến lên như ngày hôm nay. Thế hệ sau nhất định có sự tiếp nối, chỉnh sửa, nhưng cũng không phải là thay đổi, phá dỡ mọi cái cũ để làm mới. Trong quan hệ qua lại như vậy, đối với mỗi sự việc cụ thể, chúng ta cần nghiên cứu, cân nhắc kỹ càng để có được lựa chọn đúng đắn.

Những giá trị tiêu biểu của di sản văn hóa chỉ thực sự hấp dẫn và trở thành những sản phẩm văn hóa độc đáo, có ý nghĩa, trở thành tiềm năng du lịch, nếu chúng ta biết phát huy những giá trị đích thực, những thế mạnh đặc trưng, mà không bị lôi cuốn vào xu thế thương mại hóa tầm thường; đồng thời, có cách tiếp cận mới về công tác bảo tồn, vừa tập trung bảo tồn tổng thể di sản văn hóa vật thể và phi vật thể, vừa bảo tồn cảnh quan môi trường sinh thái nhân văn trên nền tảng quy hoạch phát triển chung của toàn xã hội và của từng vùng.

Cách đây chưa lâu, sau thời gian chuẩn bị công phu, Tổng thống Pháp và Chủ tịch nước Cộng hòa Xã hội chủ nghĩa Việt Nam đã đi tới sự nhất trí đưa các hiện vật điêu khắc Chăm-pa của 3 bảo tàng ở Việt Nam đi triển lãm tại Bảo tàng Guimet, Pháp. Đây là quyết định được đưa ra ở cấp cao nhất của hai quốc gia. Sự kiện khai mạc Triển lãm về điêu khắc Chăm-pa của Việt Nam tại Bảo tàng Quốc gia về Nghệ thuật Châu Á, Guimet có một tiếng vang không chỉ ở Pháp mà cả ở châu Âu.

Từ cuộc triển lãm này, những giá trị nghệ thuật của các pho tượng Chăm-pa của Việt Nam có thêm một tầm vóc mới. Qua cuộc trưng bày này, chúng ta càng có khả năng thu hút nhiều người trên thế giới đến để chiêm ngưỡng những tác phẩm điêu khắc này tại Việt Nam sau khi kết thúc trưng bày tại Pháp. Nhiều nước ở cộng đồng châu Âu và Mỹ đặt vấn đề muốn được trưng bày các hiện vật này.

Từ những vấn đề đang đặt ra đối với sự nghiệp của chúng ta như vậy, tôi xin lưu ý một

số nhiệm vụ trọng tâm mà toàn ngành di sản văn hóa cần phải tập trung giải quyết một cách tốt nhất trong thời gian tới.

Một là, cần tăng cường nghiên cứu để có sự phân cấp quản lý di sản văn hóa thật cụ thể, rõ ràng và sát hợp với yêu cầu cùng khả năng thực tế của các cấp, các ngành, qua đó xác định rõ quyền hạn và trách nhiệm đồng thời phát huy tốt nhất tính chủ động, khả năng sáng tạo của các cấp chính quyền, cơ quan chức năng và của nhân dân đối với sự nghiệp bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa. Việc phân cấp phải thống nhất từ các cơ quan trung ương tới cơ sở, đảm bảo sao cho tất cả các cơ quan, tổ chức trên lĩnh vực này hoạt động đồng bộ, hỗ trợ và liên kết. Vừa thể hiện sự phân công, phân nhiệm rành mạch, vừa tạo khả năng huy động sự phối hợp sức mạnh toàn ngành cũng như toàn xã hội để thúc đẩy sự nghiệp phát triển, hạn chế, tiến tới xóa bỏ cách nghĩ, cách làm theo lối đùn đẩy trách nhiệm hoặc ỷ lại, trông chờ cấp trên, tổ chức khác, người khác trước những công việc thuộc phạm vi trách nhiệm của mình.

Ở Trung ương, Bộ Văn hóa - Thông tin là cơ quan giúp Chính phủ quản lý về chính sách chế độ, những vấn đề thuộc tầm vĩ mô và những di tích đặc biệt quan trọng mang tầm vóc quốc gia. Bộ Văn hóa - Thông tin và Cục Di sản văn hóa không thể xuống tận từng cơ sở giám sát, kiểm tra và càng không có khả năng bao cấp về kinh phí cho từng di tích ở tất cả các làng xã trên toàn lãnh thổ Việt Nam. Dĩ nhiên, nhiệm vụ nào thuộc Trung ương, cơ quan Trung ương phải cố gắng làm tốt; trái lại, những việc cơ quan cấp dưới hoàn toàn có thể làm được, thậm chí làm tốt hơn vì họ bám sát tình hình cơ sở, vì vấn đề không khó, không phức tạp, thì cơ quan Trung ương chỉ đóng vai trò hướng dẫn, tư vấn, giám sát. Vì vậy, chúng ta phải nhanh chóng tìm ra cơ chế phân cấp quyền hạn trách nhiệm của Trung ương, địa phương và của từng người dân. Nếu việc phân cấp nêu trên được giải quyết một cách hợp lý, việc hướng dẫn, tổ chức, xây dựng quy trình được giải quyết đúng đắn thì tình hình sẽ tốt hơn, không bị chông chéo và không dễ xảy ra tình trạng, đôi khi, chúng ta muốn làm cho tốt nhưng lực bất tòng tâm, nên chính chúng ta gây nên sự lộn xộn, hoặc trì trệ.

Hai là, cần đẩy mạnh hơn nữa xã hội hóa hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa. Về việc này, chúng ta đã và đang quan tâm triển khai, qua đó đã thu được những kết quả đáng mừng. Tuy nhiên, để đẩy mạnh xã hội hóa, tôi lưu ý các đồng chí cần tập trung giải quyết mấy trọng tâm sau đây:

- Thông qua xã hội hóa, góp phần thúc đẩy phong trào toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa cơ sở.

- Huy động được cao nhất sự tham gia của toàn xã hội, đồng thời sử dụng đúng mục đích, có hiệu quả sự đóng góp trí tuệ và vật chất của toàn xã hội cho sự nghiệp bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa.

- Tạo môi trường và điều kiện tốt nhất để công chúng được trực tiếp tham gia, đồng thời được trực tiếp hưởng thụ các kết quả do hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa mang lại.

Trong những năm gần đây, công cuộc đổi mới đã giành được những thành tựu đáng kể, đất nước có thêm nguồn lực về kinh tế, tài chính, cho nên khả năng chi ngân sách cho lĩnh vực văn hóa nói chung, trong đó có lĩnh vực bảo vệ và phát huy di sản văn hóa, có khá hơn trước. Tuy nhiên, hiện nay lại xuất hiện tình trạng, ở nhiều nơi chúng ta không có năng lực và khả năng giải ngân, không có khả năng triển khai các dự án. Nguyên nhân là do năng lực đội ngũ cán bộ văn hóa thông tin nói chung, trực tiếp là đội ngũ cán bộ bảo tàng và di tích, còn hạn chế. Điều đó cũng không có nghĩa là chúng ta chỉ dừng lại ở nguồn vốn ngân sách nhà nước. Xã hội hóa không phải là Nhà nước khoán trắng cho dân, càng không phải là Nhà nước rút lui trách nhiệm, mà là huy động toàn xã hội bổ sung thêm nguồn lực cho Nhà nước, bao gồm nguồn lực vật chất, nguồn lực trí tuệ. Đây là vấn đề phải hết sức chú ý. Trong đội ngũ chúng ta, nhiều người vẫn quen cách làm bao cấp, có đến đâu, làm đến đấy, trông chờ, ỷ lại, không chịu cải tiến, vẫn theo lối mòn. Với cách nghĩ, cách làm đó thì không thể giải quyết được những vấn đề cấp thiết đang đặt ra. Tôi được biết, ngay cả những nước có tiềm lực kinh tế rất lớn cũng không bao giờ có đủ kinh phí, nguồn lực để bảo tồn và phát huy di sản văn hóa nói chung và các di sản vật thể nói riêng. Vì vậy, chúng ta phải

đẩy mạnh công tác xã hội hóa.

Ba là, phải suy nghĩ, sáng tạo để đa dạng hóa hoạt động của các bảo tàng, di tích vì phát triển bền vững, nghĩa là, bằng trí tuệ và nhiệt tình của mình học hỏi, hội nhập để vượt qua những cách nghĩ, cách làm đã trở thành thói quen, sức ỳ, để tìm ra những phương thức hoạt động mới, vừa đáp ứng nhu cầu của xã hội, vừa góp phần bảo tồn và duy trì sự bền vững của những giá trị di sản văn hóa. Phải làm sao để văn hóa trở thành động lực, nền tảng cho sự phát triển của xã hội.

Phải chú ý đổi mới hoạt động bảo tàng, nâng cao chất lượng trưng bày. Cái cốt lõi, cái tinh túy của bảo tàng là hiện vật. Nhiều đồng chí lãnh đạo các bảo tàng chưa thực sự coi trọng việc sưu tầm hiện vật. Phần trưng bày của nhiều bảo tàng thì cũ kỹ, vụng về, kém hấp dẫn. Trong khi đó, các hiện vật trên đất nước ta vẫn còn nhiều, nhưng nếu chúng ta không sưu tầm kịp thời thì mức độ biến mất sẽ diễn ra với tốc độ rất nhanh do sự hủy hoại của thiên nhiên, do việc chảy máu hiện vật ra nước ngoài, do sự phát triển nhanh chóng của sự nghiệp đổi mới đất nước... Cũng cần thẳng thắn đánh giá, hình thức trưng bày của nhiều bảo tàng còn chưa đẹp, chưa hấp dẫn, chưa coi trọng các gian trưng bày chuyên đề, trưng bày lưu động, chưa chú trọng ứng dụng công nghệ thông tin trong trưng bày. Đây là những vấn đề về chuyên môn, về nhận thức, cần được thấm sâu trong đội ngũ chúng ta.

Chính vì vậy, việc tổ chức Tập huấn toàn quốc ngành di sản văn hóa năm 2005 với chủ đề "*Bảo vệ và phát huy di sản văn hóa vì sự phát triển bền vững*" có ý nghĩa vô cùng quan trọng. Tôi hy vọng và tin tưởng rằng, lớp tập huấn sẽ thiết thực góp phần nâng cao chất lượng và hiệu quả hoạt động của các bảo tàng và cơ quan quản lý di sản văn hóa trên toàn quốc, đồng thời, nhiệm vụ bảo vệ và phát huy di sản văn hóa vì sự phát triển bền vững mà chúng ta xác định là trọng tâm công tác trong thời gian tới sẽ được triển khai thành những hoạt động đa dạng, có chất lượng và hiệu quả cao trong toàn ngành./.

P.Q.N